

Увод

Достъпът до образование и наличието на подкрепяща среда за деца с увреждания, които имат специални образователни потребности (СОП) са предпоставки за равнопоставеност и равни възможности пред хората с увреждания на трудовия пазар и за пълноценното им участие в живота.

В момента в България значителен брой деца с увреждания не получават образование или се обучават в домовете си чрез индивидуална форма на обучение. Така те са лишени от възможността да общуват със своите връстници, да бъдат самостоятелни и равнопоставени. В резултат на това голяма част от техните възможности и социалните им умения остават недостатъчно развити. Дългосрочните последици от такъв подход са трайна социална изолация, неконкурентноспособност на пазара на труда, неумение за справяне с житейски ситуации.

Както отглежданите в семейства, така и настанените в специализирани институции деца с увреждания, често са обект на дискриминационно отношение и на остарели обществени нагласи.

В съществуващите нормативни актове в българското законодателство са регламентирани необходимите базисни предпоставки за интегриране на деца със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания в системата на народната просвета.

В [България](#) интегрираното обучение (ИО) е прието официално през [2003](#) г, като обхваща следните категории деца : с интелектуална недостатъчност; със зрителни увреждания; със слухови увреждания; с хронични заболявания; с езиково-говорни нарушения.

Приема се, че тези категории деца са със специални образователни потребности поради наличието на определени дефицити в различни сфери - познавателна, моторна, сензорна.

Главната цел на интегрираното обучение е да постигне вграждане на децата със специални образователни потребности в средата на техните връстници, а впоследствие - в обществото като цяло. В зависимост от дефицита, с детето провеждат индивидуални занимания различни специалисти-специални и социални педагози. Интегрираното обучение е насочено към индивидуалните възможности и интереси на децата със специални образователни потребности.

2. Наблюдението при децата със СОП/ интелектуални затруднения/

В настоящата разработка акцент пада върху децата с интелектуална недостатъчност. По-конкретно вниманието е насочено към различни педагогически похвати, които стимулират наблюдателността на ученици със интелектуална недостатъчност.

Знанията за света, за заобикалящата среда децата получават най-напред чрез непосредствено наблюдение, възприемане на явленията, предметите, хората, действителността около тях.

Наблюдението е дейност на едно разумно или сетивно същество, като човека, което изпитва чувства и усвоява знания за дадено явление, надграждайки предишните си познания за него. Наблюдението е нещо повече от простия акт на наблюдаване: за да извърши наблюдение, едно същество трябва освен да наблюдава и да прави опити да прибави получената информация към досегашното си знание.

Сетиво е всяка от способностите, които позволяват на човека и голяма част от другите живи същества да възприемат околната среда и да общуват: зрение, слух, обоняние, вкус, осезание. Значителният успех по време на наблюденията се дължи преди всичко на точността и обективността, която върви редом с повтаряемостта на изследваната природна или друга реалност.

Наблюдението е най-примитивния метод за набиране на информация. Неговото предимство е, че наблюдаващият може да подбере обект, който да наблюдава в естествената му среда и при необходимите условия. За да изиграе своята роля

наблюдението и реализира целта си – умение за съсредоточаване и развитие на вниманието, необходимо е детето да бъде научено, да придобие умение да наблюдава.

Наблюдението не означава просто детето да гледа предмета или природното явление, а да придобие умения да го вижда от всички страни, с неговите детайли, както и да си представи след това обобщеният му образ.

При планирането на учебната дейност учителят трябва да изгради и система от мерки за стимулиране на изоставащите ученици чрез поощряване на първите им успехи и положителни изяви и когато има демонстрирано желание за успешна учебна работа. Той може да използва устните похвали, одобрението, писмени похвали в бележниците и тетрадките, уведомяване на родителите.

Учителят трябва много умело и дискретно да ръководи работата на децата по време на наблюдение. Това от своя страна ще доведе до желаните резултати по време на индивидуалната работа на педагога с конкретното дете.

В масовата училищна практика често учителите по време на наблюдение се ограничават само със съобщаване на обекта, който се наблюдава, не се насочва вниманието в конкретна посока. Често пъти се изисква децата след като са наблюдавали обект от околната действителност, просто да съобщят какво са видели, но не са насочени към конкретни части от обекта. По този начин развитието на уменията е хаотично, непоследователно, неорганизирано. Педагогическата работа с деца със специални образователни потребности изисква последователност, организираност, бавно и постепенно приучване как да се наблюдава един обект, най-напред неговите отделни части, които на по-нататъшен етап да формират знание за целият обект, за целостта му. От педагога се изисква и огромна доза търпение, както и специални похвати, които да стимулират и формират как детето да съсредоточи вниманието си по време на наблюдение.

3.Похвати за стимулиране на наблюдателност у децата със СОП при индивидуална работа.

Познавателната дейност при деца със СОП протича по специфичен начин, тъй като

тяхното мислене е по-инертно, ситуативно. Те трудно работят по план и трудно изграждат понятия, нужно им е повече време за възприемане на даден обект от природната действителност и често пъти един и същ обект го възпремат по различен начин. Описанието на предметите те го правят много общо, уподобяват един предмет с друг. Трудно задържат вниманието си, бързо се разсейват и след това трудно се съсредоточават върху обекта, заради загуба на интерес.

Добрият педагог започва с поставяне на *цел* на наблюдението, поставянето на *задачи* и подбиране на *обект*

При наблюдение на околна действителност, вниманието на децата трябва да се насочи към непосредствено заобикалящата ги среда, с проследяване измененията на дадена местност, природно явление, годишни времена, животни, растения.

При наблюдение е важен и подбора на обектите – те трябва да са достъпни отблизо, да могат да се пипнат, помиришат, видят и да успеят да се проследат и в по-следващ етап от техния живот. Трудни за непосредствено наблюдение са животните.

Често пъти за изпълнение на някои задачи трябва и предварителна подготовка – например задача за проследяване “как от едно семенце пониква растение”. Предварителната подготовка може да включва знание какво е семенце, как се посажда, защо в памук с вода или в пръст, защо му е необходимо да се полива, ако е в земята.

Самият процес на наблюдение започва с насочване на вниманието на ученика към предмета или обекта като цяло, след което и разбиването му по детайли, за да може те на по-късен етап да се съберат отново в едно цяло. Така се изгражда цялостна представа за явление или предмет.

Подвижните обекти са по-трудни за изследване и наблюдение – животни, природни явления. Те се проследяват заради това по-продължително, отново като се наблюдават отделните им елементи. Вниманието се насочва предимно върху съставните части на животното или природното явление.

Похватите за стимулиране и задържане вниманието на децата са различни – *чрез рисунки, чрез имитация, чрез записване на резултатите, чрез представяне на наблюдавания обект във въображението*

Рисуването на предмета, който се наблюдава дава добри резултати, тъй като кара децата да се задълбочат в подробностите и да ги възпроизведат.

При наблюдения на силен вятър, птици или животни имитиране на звуци, движения или поза също води до задържане на вниманието за подробностите на обекта и неговата цялост.

Наблюдателността се стимулира и от записването на получените резултати. Отбелязването на проведените наблюдения сред природата са задължителни за стабилността на получените възприятия и за запаметяването на наблюдаваните обекти с техните движения, звуци и измененията им в пространството и времето.

Важно условие по време на провеждане на дадено наблюдение е *учителят да не подсказва резултатите*

от наблюдението. Учениците се приучват сами да достигнат до очакваните резултати от наблюдението на природно явление, процес, обект. Например – есента, когато листата започват да падат, дърветата се оголват, растенията увяхват, пожълтяват, земята се покрива с тях, те гният, подготвят се за настъпването на зимата.

При този вариант процеса на наблюдение може да се построи в няколко варианта. Едният - учениците да наблюдават в продължение на известно време как листата постепенно пожълтяват и опадат, изтъква се от педагога, че те придобиват различни цветове – жълт, червен, кафяв, след което се свиват, а после опадат на земята и започват да гният.

Друго наблюдение на същият процес може да се построи върху неангажирано мнение на учениците от страна на учителя, т.е. децата сами да наблюдават промените в

дървета с настъпване на есента и последа го разкажат, опишат, нарисуват. Така се разбира как и кое от децата до какъв етап от формиране устойчивост на вниманието е достигнало.

Поддържането *интереса* у децата със специални образователни потребности / което е валидно и за останалите деца / е едно от най-важните условия за стабилност на вниманието и за придобиване на умения за наблюдение на обекти от живата и неживата природа, както и за отчитане от учениците на получените резултати.

Важно в това отношение е даването на *пример* от самия учител в процеса на наблюдение. По време на урока или беседата педагога може да разкаже каква той е видял, какво най-силно го е впечатлило, дори отново децата да се върнат при наблюдавания обект и да обяснят те от своя страна наблюденията си. Когато от страна на учителя се заяви, покаже неподправен интерес, това влече и децата към обекта, те също започват да го считат за интересен и привлича вниманието им, често пъти за дълго време.

Етапността на представянето на определен обект от страна на учителя улеснява децата в разбирането на наблюдавания обект. Разглеждайки една по една отделните части на обекта и след това оформянето им в цяло помага на децата със СОП да не се разконцентрират, да разберат по-добре целия обект, не ги натоварва изведнъж, а постепенно.

Целият педагогически процес на умения за наблюдение е сложен и изисква последователност, търпение, постепенно приучване към по-голяма самостоятелност и независимост на децата. Учителят трябва постепенно да оставя учениците сами да достигат до очакваните от него резултати, да се научат сами / с минимална помощ от него/ да провеждат възприемането и анализиране на обекта. Достигането до изводи, разказването на видяното. Важна част от целият процес е педагога винаги да проверява етапа на възприемане, осмисляне и възпроизвеждане на наблюдаваното.

4. Заключение

Във всяко училище педагогическият колегиум трябва да приеме и реализира система от

мерки за усъвършенстване на процеса на обучение-контакт със специалисти- логопеди, олигофренопедагози, лекари, които са в състояние да открият причините за изоставането; работа на учителите, педагогическите съветници и училищните психолози с родителите.

Резултатността и качеството на педагогическата дейност зависят от нейната възпитаваща, развиваща, стимулираща и формираща роля. Сред учащите се има успяващи във всички класове и по всички дисциплини, но има и такива, които се затрудняват, страдат от неуменията си да усвоят законите, формулите, теоремите, правилата, текстовете и да ги приложат в практическата си дейност.